

Напрямок 4. Література для дітей: проблемно-тематичний та жанрово-стильовий аспекти.

Ярослав Кіріченко

здобувач вищої освіти 1 року навчання за другим (магістерський) рівнем
Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського національного
педагогічного університету імені Олександра Довженка, м. Глухів

Науковий керівник д.п.н., доц. Н.В.Гоголь

ТЕМА «ДІТИ ТА ВІЙНА» В ХУДОЖНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Кожна суспільно-історична епоха виводить на арену національних літератур коло найактуальніших тем і проблем. Актуалізована письменниками проблематика художніх творів часто є не тільки авторською реакцією на події, явища, поведінку людей та суспільне буття, а й відповіддю на читацькі запити й потреби.

У контексті розмови про літературу, адресовану юним читачам, йдеться також про функціональні аспекти, як-от: комунікативний, інформаційний, виховний, естетичний. Аналіз розвитку української літератури для дітей та юнацтва дає можливість говорити про домінування у різні історичні періоди певних тем, проблем і жанрів.

До кінця ХХ століття в українській літературі інтерес до теми війни стихає, натомість особливо популярними як серед авторів, так і серед читачів, є проблеми соціально-побутового, психологічного, морально-етичного плану.

Художні твори на тему війни як ніколи стають актуальними саме зараз у контексті тих суспільно-політичних подій, які відбуваються в Україні. На жаль, у ХХІ століття ця проблема є однією з найболючіших та актуальних через події сьогодення: неоголошену гібридну війну росії проти України в 2014 році та повномасштабне вторгнення країни-агресорки в 2022 році. Українська армія, усі українці змушені протистояти рашистській навалі й захищати рідну землю. Українські діти, крім загальних дитячих досвідів і проблем, таких як дорослішання, дружба, взаємини з батьками та друзями, перехід у нову школу та інші події, також стикаються з унікальним досвідом втрат під час війни. Діти, які пережили Революцію Гідності, смерті Небесної сотні, перші роки російсько-української війни та перші жертви, вже подорослішали. У свій час вони теж шукали себе на сторінках українських книжок, і українські письменники прагнули надати їм вибір.

Проблема «діти і війна» не нова в українській художній літературі. Її порушили у прозових творах В. Близнець, М. Вінграновський, Вс. Нестайко, Г. Тютюнник, Г. Пагутяк та інші. В. Базилевський, І. Бойцун, А. Гурбанська, Н. Резніченко та інші дослідники творчості зазначених митців акцентують увагу на особливостях творів про війну та повоєнний період, виокремлюють місце, роль та значення дитини у світлі подій воєнного лихоліття. Проблемі дискурсу дитини у творчості Г. Тютюнника, В. Близнеця та Є. Гуцала присвячено дисертаційне дослідження О. Чепурної. І. Бойцун, аналізуючи твори Є. Гуцала для дітей, торкається теми «війна і діти» у творах письменника.

У. Баран, Т. Качак, С. Філоненко та інші дослідники презентують тему «діти і війна» в сучасній українській літературі для дітей та юнацтва.

Мабуть, усі погодяться з тим, що література для підліткового та юнацького читання має захоплювати юних читачів, допомагати їм знаходити рольові моделі для наслідування та давати відповіді на складні життєві питання. Так, говорити з юними особистостями про смерть, втрату й горе під силу не кожному дорослому, тому схема «я не знаю, що сказати, тримай книжечку, вона пояснить» часом залишається дієвою для багатьох. Безперечно, дорослі в особі письменників, видавців, ілюстраторів, батьків тощо мають підтримувати й пропонувати відповіді, а не травмувати ще більше.

За останні десять років на українському ринку з'явилося багато книг, в яких війна чи революція є або безпосередньо висвітленими, або виступають непрямыми причинами значущих подій та рішень у житті персонажів. Серед них варто назвати художні твори українських письменників про Революцію гідності та смерті Небесної сотні, перші роки російсько-української війни. Наприклад: Галина Кирпа «Мій тато став зіркою». Це розповідь дівчинки, тато якої загинув на Майдані. Зворушливі ілюстрації Оксани Були увиразнюють роздуми героїні про смерть, барикади та надію. І тата, який став заркою і світить із неба.

Один із найзворушливіших проєктів із 2015 року — книжка-білінгва, упорядкована Оксаною Луцевською та Валентиною Вздульською «Листи на війну. Діти пишуть солдатам/Letter on the War. Children Write to Soldiers» Вона орієнтована на вік 5–9 років і складається з 10 листів, написаних українськими дітьми солдатам, які воювали на сході України. Однією з найскладніших речей під час підготовки цього проєкту було перекласти і відтворити текст так, щоб не втратити автентичності стилю дитячих звернень.

Художня інтерпретація теми «діти та війна» у творах сучасних українських письменників до повномасштабного вторгнення представлена в таких творах українських письменників: Романа Романишин, Андрій Лесів «Війна, що змінила Рондо», Оля Русіна «Абрикоси зацвітають уночі»; Лариса

Денисенко «Майя та її мам», «Діти повітряних тривог»; Оксана Луцевська повісті «З води у воду», «Це тиха ніч, мій астронавте»; Ольга Купріян «Мирослава та інші з нашого двору»; Олена Максименко «Пси, які приручають людей»; Юлія Стрижевська «Лінія термінатора». У кожному із цих творів героями є діти, які переживають свої підліткові проблеми, вони мріють, граються, переживають через нерозділене кохання тощо. А на тлі триває звичайне українське життя — і війна (хай і znana як АТО) є невід’ємною його частиною [1].

Відображення теми «діти та війна» у творах українських письменників після повномасштабного вторгнення яскраво представлено в повісті Олександра Михеда «Котик, Півник, Шафка». У художньому творі автором акцентовано увагу читачів на жахіттях війни та героїзмі нашого народу в боротьбі з російськими загарбниками. У повісті відображено Київщину в період окупації російськими військами. У О. Михеда події відбуваються докола будинку однієї родини з Бородянки. Так, у повісті «Котик, Півник, Шафка» з’являється узагальнений образ переселенців, що переїхали на Київщину 2014 року. Основна тональність оповіді – співчуття, бо їхня історія – це історія про «...біль і втрачене відчуття безпеки...» [2, с. 21].

Отже, у досліджених нами творах художнє втілення мотиву війни корелює з автобіографічним досвідом митців у сприйнятті дисгармонійного простору як межового. Руйнівними наслідками хаосу війни є втрата дому (у фізичному та метафізичному ключі), а також близьких людей. Смерть – це ще один вимір розчахнутості буття, її травматичне переживання гостро передано крізь призму дитячої психіки.

Список використаної літератури

1. Війна. Діти, Література: дитячі книжки та війна в Україні. URL : <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/--/wrrchldrn.html>
2. Михед О. Котик, Півник і Шафка: повість. Львів : Видавництво Старого Лева, 2023. 72 с.